

בבא בתרא ד

משה שווערד

1. תוספות על יבמות דף מה/ב

כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה. ... וא"ת מ"מ אמאי עבדא הוא והלא מסתמא כשמלך הורדוס נתייאשו בעליו ושמואל אית ליה (לקמן דף מח.) המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור וי"ל דשמא היו מצפים שתהא גאותו מושפלת ...

2. תוספות מסכת בבא בתרא דף ג עמוד ב ד"ה מאן דריש

מאן דריש מקרב אחיך רבנן - דפשטי' דקרא לא משמע למעוטי עבד שהוא אחיך במצות אלא עובד כוכבים ורבנן דרשו (ב"ק פח.) ממובחר שבאחיך.

3. בן יהודע על בבא בתרא דף ד/א

יומא חד אתא ויתיב קמיה. הוצרך לפרש יומא חד ללמדינו שנתחכם הורדוס, שלא הלך אצלו תכף אחר שסימא עיניו בו ביום, כי אמר עתה גדל הכאב מאד, ויתכן מרוב הצער יקלל, ואין נעשה מבחן בכך על זכות טוב לבבו ומדתו, לכן אמר יומא חד אחר שעשה לו כן, אתא ויתיב קמיה:

4. בן יהודע על בבא בתרא דף ג/ב

קטלינהו לכולהו רבנן שייריה לבבא בן בוטא. הנה בודאי מ"ש לכולהו רבנן, קאי על הסנהדרין, שהיה ירא מהם פן יעשו דין על פי התורה, להרגו על אשר הוא עבד ומלך בחזקה, בהרגו נפשות נקיים, ודין זה הוא מסור בידם, ולא חשש משאר חכמים שאין ממונים בסנהדרין, ולכן הרג הסנהדרין בלבד ושייר מהם את בבא בן בוטא ליקח עיצה. ומה שבחר בבבא בן בוטא דוקא, ולא בזולתו, מפני כי בבא בן בוטא היה ידוע בטבעו שאינו נוקם ונוטר, והוא מוחל וסולח לכל מי שחטא לו, ולא עוד אלא שהוא מטיב לעושה עמו רעה, וכאשר מצינו בגמרא נזדרים דף ס"ו ע"ב, באותו שאמר לאשתו תביא לי תרי בוציני, אזלת ואייתת ליה תרי שרגי, שהיתה תמה שחשבה שרוצה שתי נרות הנקראים בוציני, והוא לא אמר אלא על אבטיחים, כי ביום היה מדבר עמה, והוא נתכעס על הטפשות שלה, ואמר לה זילי תברי יתהון על ריש דבבא, פירוש על ראש הפתח, והיא חשבה שצוה לה לשברם על ראש בבא בן בוטא ע"ה, והוה יתיב ודאין דינא, ובאה האשה ושברה אותם על ראשו, ואמר לה מה זאת עשית, והשיבה כך צוני בעלי, והכיר כי זו ברוב תמותה עשתה כן, ואמר לה את עשית רצון בעליך, המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא ע"ש, ראה כמה היה סבלן ואינו מקפיד, ומוחל על כבודו, ושלא די לו שלא קללה, אלא ברוכי בירך לה, וכיון שהיה ידוע ומפורסם שהוא מעביר על מדותיו, לכן בתד הורדוס לשיירו שלא להרגו. והא דסימא את עיניו ולא שיירו פתוח, מפני שרצה לבדקו ולנסותו כאשר עשה באחרונה. ונ"ל כי חשש שיבואו בני אדם וידברו עמו לעשות נקמה בהורדוס, ויקבץ חכמים וימנה אותם סנהדרין, ויהיה הוא ראש הסנהדרין, וידונו את הורדוס כפי משפט תורתו הקדושה, לכן סימא את עיניו, דאין סומא ראוי להיות מן הסנהדרין, וכמו שאמר רז"ל [סנהדרין ל"ו ע"ב, עיי"ש בתוד"ה אתך] על פסוק [שמות י"ח כ"ב] ונשאו אתך, בדומים לך, שאין בהם מום:

5. נדרים ס"ו ב'

הוא בר בבל דסליק לארעא דישראל, נסיב איתתא... אמר לה, זילי אייתי לי תרי בוציני. אזלת ואייתי ליה תרי שרגי. אמר לה, זילי תברי יתהון על רישא דבבא. הוה יתיב בבא בן בוטא אבבא, וקא דאין דינא, אזלת ותברת יתהון על רישיה. אמר לה, מה הדין דעבדת. אמרה ליה, כך ציוני בעלי. אמר, את עשית רצון בעליך, המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא.

6. חתם סופר (נדרים ס"ו)

האמת נראה, שהיו מאשימים לבבא על שהשיא עצה להורדוס לבנות הבהמ"ק, וראה פלא, כי כתיב 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים', ובעוונותינו הרבים מיום שנבנה בית שני ע"י רשיון כורש, נסתמה הנבואה [כי חגי זכריה ומלאכי ניבאו בסוף גלות בבל, והאריכו עוד ימים בתחילת בית שני], ומיום שנבנה בנין המפואר ע"י הורדוס העבד,

או נחלקו ב"ש וב"ה, ונעשה תורה כאלפים תורות בעוונותינו הרבים, והכל מפני שהיה יד עכו"ם באמצע, נמצא גרם כבא לככות ב' המאורות, נר תורה ונר עבודה, והיה סבור כבא שמשום כן צוה הבעל לשבור ב' גרות על ראשו, לבזותו על זה בשתי גרות, שהוא כבה ב' גרות של עולם.

ונראה, אי היה נשאר עוד חכם אחד שיהיה לו לבבא לקבוע ישיבה עמו ולשאת ולתת בהלכה עמו לא היה יחיד עצה להורדוס, אך באשר לא השאיר כי אם אותו לבדו... נמצא לא היה לא תורה ולא עבודה, ע"כ נכנס לתגר הזה, אבל אי היה עוד אחר כמותו, לא הוה יחיד עצה, וזה שאמר שני בנים כבא יצאו ממך, ואי יהיו שנים כבא, תו לא נצטרך לעצה נבערה שהורדוס יבנה הבהמ"ק.

7. ספר אז ישיר – בין המצרים

כלומר, בתקופת בית שני חלה ירידה כללית בדרגתם הרוחנית של עם ישראל, שבתחילת בנין בית שני בטלה הנבואה מעם ישראל,

בית המקדש ושלימות לימוד התורה ————— • **אז ישיר** ❧ **שסא**

ולאחר שבנה ושיפץ הורדוס את בית המקדש חלה ירידה בלימוד התורה, ואז התרבו המחלוקות בישראל שנחלקו ב"ש וב"ה, ובאמת כוננת בבא בן בוטא לטובה היתה, שבית המקדש הוא מקור ושורש ללימוד התורה, וכשבית המקדש עומד בתפארתו מורגשת ההשפעה בלימוד התורה.

אך בבא בן בוטא טעה בדבר אחד, טעות שמחמתה חלה ירידה בלימוד התורה, במקום שתתרום קרן התורה, והיא שבנין הבית נעשה בידי זרים, וכשיד עכו"ם מעורבת בבנין הבית, התוצאה היא נזק וקלקול ללימוד התורה. הקלקול והנזק שבאו כתוצאה מידי זרים שהתערבו בבנין הבית השפיעו לרעה, הן על מאור התורה, שמשעה ששיפץ ותיקן הורדוס את הבית התרבו המחלוקות בלימוד התורה, והן על מאור העבודה, שמכיון שנבנה בית המקדש על ידי עכו"ם היה מאור העבודה שבבית המקדש פגום וחסר.

ודברי ה'חכם סופר' מבוארים היטב לפי היסוד הנ"ל, שכח התורה נמצא בבית המקדש, וכל פעולה בבית המקדש משפיעה על לימוד התורה לטוב ולמוטב, ושורש ריבוי המחלוקת בלימוד התורה בימי הלל ושמואי נעוץ בעובדה שבנין ושיפוצ בית המקדש בידי זרים.

❧ **ותן חלקנו בתורתך**

מוענה יש לפרש את מה שתקנו לומר בסדר התפילה 'ותן חלקנו בתורתך' בשעה שאנו מתפללים עבור בנין בית המקדש, שבנוסף על בקשתנו שנזכה לשוב אל העבודה בבית המקדש, מזכירים אנו בקשה מיוחדת שנזכה לקבל את חלקנו בתורה, שהרי רק כשבית המקדש עומד על מכונו יכולים אנו לזכות לשלימות בלימוד ובחכמת התורה. בקשת 'ותן חלקנו בתורתך' אינה נחשבת להפסק באמצע הבקשה והתחנה לבנין בית המקדש, אלא אדרבה, מקומה של בקשת החלק בתורה נמצאת דווקא בתוך הבקשה לבנין הבית, שהרי שלימות לימוד התורה תלויה היא בבנין בית המקדש.

בית המקדש ושלימות לימוד התורה § - או ישיר § שסז

ובפירוש 'אחרית לשלום' (בסידור 'אוצר התפילות' עמוד קפ"ח) ביאר בתפילת 'אלקי נצור' את ארבעת הלשונות של 'עשה למען', זו"ל:

עשה למען שמך וכו', בזמן החורבן נתחלל השם... וכח הימין נחלש... וכח התורה נעדר, כמ"ש 'מלכה ושריה בגים אין תורה', וחילול הקודש... לכן מזכיר ארבעה אלה.

ודבריו מובנים ביותר לפי הנהגים להזכיר לפני 'עשה למען שמך' את התיבות 'מלכינו ואלקינו יחד שמך בעולמך בנה עירך יסד ביתך ושכלל היכלך', שתיבות אלו הם תפילה על הגאולה ועל בנין בית המקדש²², ועל כן מיד אחרי הבקשה לבנין המקדש מזכירים את זכות התורה, 'עשה למען תורתך'.

והרי בזה מבואר, שבסיומה של תפילת העמידה שתי הבקשות קשורות זו לזו, הבקשה עבור בנין בית המקדש והבקשה לשלימות התורה, שדברים אלו תלויים אחד בשני, וכשביט המקדש חרב יש חסרון בשלימות התורה, ורק על ידי בנין המקדש נזכה לשלימות התורה. אנו מבקשים על הגאולה 'בנה עירך יסד ביתך ושכלל היכלך', ומיד מבקשים על התורה 'עשה למען תורתך', ואז פוסעין שלש פסיעות כנגד מה שפסע נבוכדנאצר, וכמו שפירש ה'עין יוסף' (שם), זו"ל:

שפסע ג' פסיעות לכבוד ה', וע"י כך זכה למלכות והחריב בית אלקינו... ואדם זה שהתפלל ליוצרו, ופסע ג"כ שלש פסיעות לאחוריו לכבוד השי"ת, אומר יהי רצון שג' פסיעות הללו שחזרתי לאחורי, ע"י פסיעות הללו תבנה ותכונן בית אלקינו השמים ע"י פסיעות של אותו רשע.

הפסיעות שאנו פוסעים לכבוד השכינה, באות לבטל את מעשה נבוכדנאצר בפסיעותיו, שמיכחם החריב את בית המקדש, ומיד

8. בן יהודע על בבא בתרא דף ד/א

איכא דאמרי הכי אמר ליה הוא סימא עיניו של עולם וכו'. ונ"ל בס"ד הכונה, דאומר לו אל תאמר למאי נפקא מינה נבנה בית המקדש, כיון דקרוב שיחרב על ידי עכו"ם ויגלו ישראל, לזה אמר הוא סימא עיניו של עולם, ומזה אפשר שיוולד סנגורייא של הצלה, כי עבד יוצא לחירות בשן ועין, ולכן אתה שסמית עיניו של עולם יהיה די בזה לבטל הגזרה, ויהית חירות מגזרה זו של חרבן וגלות ותתבטל:

9. בן יהודע על בבא בתרא דף ד/א

אם לא סתרת אל תסתור. קשה למה ניחא להו שלא יסתור, אדרבה חפצים בחרבן. ונ"ל בס"ד דהם היו יודעים על ידי כלדאים, דהם עתידין להחריב בית המקדש ולגלות את ישראל, אך עדיין לא הגיע הזמן, ולכן חוששים אם יסתור אותה עתה תבטל הגזרה לגמרי, כי תקיים בזאת הסתירה של הורדוס, והם כל שמחתם ותשוקתם להחריבו בידם, ורוצים שיבואו על מקדש בנוי ויחריבוהו. ובזה ניחא לתרץ דקדוק אחר, איך כששמעו שסתור ובנה לא הענישו אותו, ובזה ניחא כי ניחא להו בזה הבנין שעשה, כדי שאחרי זה יחריבו בנין נאה ויתפארו בזה, ויצערו בזה את ישראל ביותר:

10. קובץ שעורים בבא בתרא אות כד

(דף ד ע"א) שם. שאני עבד דחייב במצות אבל עכו"ם לא מיחייב, ולכאורה מוכח מזה דבני נח לא נצטוו על הצדקה דאל"כ גם נבוכדנצר היה חייב לעשות צדקה, ולא כן כתב בחידושי הר"ן סנהדרין נ"ז וצ"ל דאין הכוונה לחלק אם הוא חייב במצוה זו או לא, אלא אם הוא חייב במצות בכלל, דמיקרי אחיך במצוות, והרמב"ם פסק

כלי שנתא בתרא, ואפילו עבד רשע אסור להשיא לו עצה וקשה דא"כ אפילו ישראל רשע נמי ומ"ש עבד מישראל דהא עבד ג"כ מקרי אחיך ושמא אה"נ והא דנקט הרמב"ם עבד הוא מפני שזה מפורש בגמרא.

11. סוכת דוד

ב) בגמ' זבבא בן בוטא היכא עביד הכי זכו, ועיין במאירי, ולפי דבריו הכונה דתשובה היא זכות וחסד ויש שהרשיעו כ"כ שאין מספיקו בידו לעשות תשובה היינו שאין הקב"ה הפץ בתשובתם ולא מסייע להם וכמו פרעה שהכנידו את לבו (ויש שפירשו שנתנו לו כח לסבול המכות) מפני שאבד זכות של תשובה ולאדם כזה אסור לו ליתן עצה שיתכפר מפני שמן השמים אין רוצין שיתכפר לו דכך הוא הדין שיאבד בעונו, אבל מ"מ אם עשה

תשובה מועלת לו, ולכן הי' אסור לדניאל ליתן לו עצה של צדקה, וזהו דמקשה על בבא בן בוטא שלא הי' לו ליתן להורדוס עצה ע"ז, ועיין לשון הרמב"ם פי"ב הל' רוצח הל"ט"ו, ואסור להשיא עצה טובה לעכו"ם או לעבד רשע ואפילו להשיאו עצה שיעשה דבר מצוה והוא עומד ברשעו אסור וכו' עכ"ל ומלשונו הוא עומד ברשעו משמע שאם רצה לחזור בתשובה או מותר להדריכו וליתן לו עצה, ורק

12. סוכת דוד

ג) בגמ' מפני מה נענש דניאל שנתן לו עצה על הצדקה וכו' אב"א שאני עבד דחייב במצוות, הנה יש שמביאין רא"י מכאן דעבד חייב בבנין בהמ"ק, ועיין רמב"ם פ"א בית הבחירה הל"ב שפסק דאשה חייבת בבנין בהמ"ק, וא"כ עבד נמי דמחוייב במצות כאשה, איברא דאין מכאן רא"י, דיש לפרש שאני עבד דחייב במצות לא קאי אמצות בנין בהמ"ק אלא אשאר מצות, ועיין קו"ש כ"ד שהוכיח שזהו

13. שערים מצויינים בהלכה

לאתויי אתרא דנהיגי בהוצא ודפנא. בתוס' לעיל (ב. ד"ה בגויל) כתבו, מדקאמר לאתויי הוצא ודפנא, משמע דפחות מזה לא מהני מנהג, דאי לאו הכי, למה קאמר הוצא ודפנא, ואע"ג שהוא מנהג, כיון שהוא מנהג גרוע אין הולכין אחריו. ובהגהות אשר"י כתב דבענין ממון הולכין אחר המנהג בכל ענין. וכ"כ הרמב"ן דה"ה מחצלת או מחיצה פחותה ממנה מהני, עי"ש שהאריך בזה. וברמ"א (סי' קנז ס"ד) הובא דברי התוס' בלשון ויש אומרים. ומלשון הגה' אשר"י שכתב דבענין ממון הולכין אחר המנהג בכל ענין, מבואר דבאיסורא לא אמרינן כן, וכן איתא במס' ר"ה (טו.) ובמקום איסורא כי נהגו מי שבקינן להו, וכן בגמ' חולין (סג.) אטו במנהגא תליא מילתא.

14. נחלת משה

לפיכך אם נפל הכותל וכי פשיטא וכי פירש"י דכיון דהאצנים מונחים ברשות שניהם פשיטא דוחלוקין וא"כ משמע מרש"י דאילו נפל לרשותא דחד מנייהו כיון דמוטע"ה ועיין מה שכתבתי לעיל ב. בתוד"ה לפיכך וכי דרש"י סובר כמו שכתבו החוס' בכתובות כ. בד"ה ולאקי וכי דכיכא שטוען כרי מהני תפיסה אפי' לאחר שנולד הספק ולכן אי נפל לרשותיה דחד מנייהו וטוען כרי שזכ שלי מויליחין מידו (ועיין מה שכתבתי לעיל עוד תירושים) וכן ז"ל דרש"י סובר שצחצר לא תקנו לעשות חזית דאי תקנו לעשות חזית א"כ אם אין חזית יש סימן ששניהם עשאוהו כמו שכתב רש"י לקמן ד: גבי בקעה וא"כ אפי' נפל לרשותיה דחד מנייהו וחלוקו לכן ז"ל דרש"י סובר שצחצר לא תקנו לעשות חזית ולכן כיון ספק ואי תפס אין מויליחין מידו (וכ"ז)

15. עליות דרבינו יונה מסכת בבא בתרא דף ד עמוד א

פשיטא לא צריכא דנפיל לרשות דחד מיניה. פי', אחר שאין ראייה לא לזה ולא לזה על הכותל, פשיטא שהוא של שניהם, ויד איזה מהם תגבר עליו123. ומאי לפיכך נמי דקתני, הלא124 כן היה הדין אפילו אם לא היה היזק ראייה נקרא היזק. ופרקינן, לא צריכא דנפל לרשותיה דחד מיניהו. מהו דתימא המוציא מחבירו עליו הראייה, ויהא נאמן לטעון אני בניתיו משלי, ואעפ"י שהייתי יכול לכוף את חברי בדין לבנות עמי, דלא מפקינן להנך אבנים מרשותו מספק, דדלמא קושטא קא טעין. קמ"ל כיון שהיה יכול לכוף את חבריו בדין לבנות עמו, חזקה בין שניהם עשו את הכותל. הלכך מפקינן להו להנך אבנים מרשותו, ופלגי להו. ואין לפרש מהו דתימא המע"ה ויהא נאמן לטעון לקוחות הן בידי, אף על גב דפשיטא לן, דחזקה היא שבין שניהם עשו את הכותל, מאחר דמצי כייפי אהדדי מדינא לבנותו בין שניהם, ואפ"ה הוה אמינא כיון שנפלו האבנים לרשותו, יכול לטעון לקוחות הן בידי. אין לפרש כן125, דהיכי תיסק אדעתין להוציא האבנים מחזקת השיתוף, בשביל שנפלו האבנים לרשות אחד מהם. אטו מי שנפל טליתו בחצר חבירו בפנינו יכול בעל החצר לטעון לקוח הוא בידי. ...

16. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף ד עמוד א

[ג] לא צריכא דנפל לרשותא דחד מיניהו – [1] הר"י מיגש מבאר שהמוחזק באבנים טוען שקנאם מחבירו לאחר שנפל הכותל. [2] ר' יונה מבאר שהמוחזק באבנים טוען שלא בנו הכותל בשותפות, אלא הוא בנאו לבד. ולטעון לקוח הוא בידי כתב ר' יונה, דליכא ס"ד להוציא האבנים מחזקת השותפות משום שנפלו לרשות אחד מהם, דאטו מי שנפל טליתו לחצר חבירו יכול בעל החצר לטעון לקוחה היא בידי.

17. נחלת משה

א"כ דפנייהו חד לרשותא דידיה וכי. כתב הרשב"ה דאיידי שלא ראו עדים דפנייהו דאי ראו עדים שפנייהו מרשות חבירו פשיטא דמויליחין מידו דהרי זה ככלי הנמלא בציתו של ראוזן וצא שמעון והויליחו משם ועדים ראו את זה שהדין נותן שמויליחין אותו מידו ומחזירין אותו לראוזן וזהו דין דנסכא דרי אצא אלף איירי שלא ראו עדים דפנייהו ולכן סד"ה דנאמן לומר אני בניתיו מייגו דאי צעו אמר שלא לקחתי שום אצנים קמ"ל.

18. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף ד עמוד א

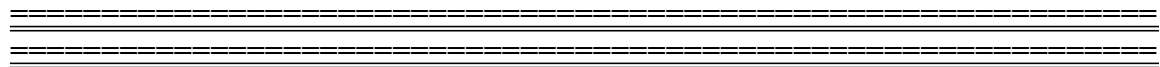
טו] אי נמי דפנינהו חד לרשותא דידיה - נחלקו הראשונים האם מיירי שפינה בעדים, או פינה בלי עדים. ר' יונה הביא שני פירושים. פירוש ראשון שמיירי בפינה בעדים, ולכן אינו יכול לטעון לקוחה בידי, שהרי יש עדים שפינה לרשותו, אלא מיירי בטוען אני בניתי הכותל. ר' יונה מבאר פירוש שני שמיירי בפינה ללא עדים וטוען לקוחה בידי, ואילו לא היו שותפים היה נאמן כיון שהחפץ נמצא בידו, וכאן לא נאמן דאין חזקתו מועלת כיון ששותפים לא קפדי אהדדי.

הר"ן כתב דפנינהו בין בעדים בין בלא עדים. הרא"ש כתב דפנינהו בלא עדים. הרשב"א כתב דמיירי בפינה ללא עדים, וטוען שהוא בנה הכותל, קמ"ל דאנן סהדי כיון שניהם חייבים לבנות, ודאי שניהם בנוהו.

בשי' ר' שמואל [אות ו] מביא ר' יונה שמבאר, שאם מפרשים שמיירי בפינה ללא עדים יש כאן חידוש בתירוץ השני [שאינן בתירוץ הראשון] שאם טוען לקוחה הוא בידי אף על פי שיש חזקה מה שתחת יד אדם הרי הוא שלו, כאן אמרינן שניהם בנו הכותל והם שותפים ולכן אין לו טענת חזקה. ואם פנינהו בעדים וא"כ יודעים איך הגיע לרשותו, אין לו חזקה מה שתחת יד עדים הרי הוא שלו, ואין כאן חידוש מיוחד יותר מהתירוץ הראשון שמיירי בנפל לרשות אחד מהם, אלא מוקי לה בתרי גוונא לרווחא דמילתא.

19. תוספות מסכת בבא בתרא דף ד עמוד א ד"ה והא מבחוי

והא מבחוי קתני קשיא - ותיבתא אינה דמצינן למימר היינו שבולט חוץ לחומה מ"מ קשיא היא דא"כ מחוי הוה ליה למיתני.

20. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף ד עמוד ב

ב] אלא אמר אביי הוצא לית ליה תקנתא אלא בשטר - העדים יכתבו שטר שהוא עשה הכותל לבדו. הקו"ש [אות תרלן] ושי' ר' שמואל [אות פח] ושי' ר' דוד [אות קכח] מקשים ששטר בלי דעת מתחייב פסול משום מפייהם ולא מפי כתבם, כמש"כ התוס' [להלן לט: ד"ה מחאה וכתו' כ. ד"ה ורבי יוחנן], וכאן העדים כותבים השטר מעצמם.

- א. הקו"ש והגר"ש מתרצים דהיכא שליכא מתחייב הוי שטר בלי דעת מתחייב.
- ב. עוד מתרצים בשי' ר' שמואל ושי' ר' דוד דהוי תקנה שיועיל שטר כיון שאין עצה אחרת, [וכעין מש"כ התוס' (מ א) על שטר מחאה שהוי תקנת חכמים שמהני בלי דעת מתחייב].
- ג. הגר"ח [אישות ג - יח, הובא בדב"י קידו' מת. אות יז] מבאר הא דבעינן דעת מתחייב היינו משום שהוא עושה השטר, ולכן בשטר קידושין א"צ דעת האשה וסגי בדעת הבעל כיון שהוא עושה השטר. ולפ"ז ה"ה הכא סגי בדעת עושה הכותל כיון שהוא עושה השטר.
- ד. הברכת שמואל [ב"ב סימן נח] כתב בדעת התוס' [ב"ב עז. ד"ה חוזר] שס"ל שדוקא בשטר קנין בעינן דעת מתחייב אבל בשטר ראייה א"צ דעת מתחייב, ולפ"ז הכא א"צ דעת מתחייב.
- מיהו בהג' מרדכי [שלהי קידו' הובא בקו"ש ב"ב אות תעא] מביא דעת ר' אביגדור ששטר ראייה לקידושין פסול שהוי מפי כתבם. [ועיין תוס' גיטין כ: ד"ה וכותב].

21. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף ד עמוד ב

ז] לא צריכא דקדים חד מינייהו ועביד דידיה ואי לא עביד חבריה אמר דידיה הוא - המהרש"א מקשה למה תיישינו שקדם אחד ועשה חזית, הרי החזית נעשית בצד חברו ואיך יכנס לצד חברו לעשות חזית כמבואר בגמ' לעיל.

- א. הנ"י מתרץ דשמא יזדמן לו להכנס לצד חברו ויעשה.
- ב. המהרש"א מתרץ עוד שבשעת בניית הכותל עשה חזית באבנים לפני שהניחם במקומם לצד חברו.
- ג. רבינו יונה מתרץ שדרך השותפים שאחד מהם בונה עבור שניהם, ואז יש לחשוש שהבונה יעשה חזית בלי שחברו ירגיש.

ד. הרשב"א כתב שמכאן ראייה למ"ד שעושים החזית מבפנים, וכן אנו נוהגים. והא דקתני עושה חזית מבחוץ, איכא למימר שמבחוץ לחלק חבירו קאמר.

22. שערים מצויינים בהלכה

משנה המקיף את חבירו כו' אין מחייבין אותו כו'. פרש"י דסתם בקעה מקום שלא נהגו לגדור הוא, כדאמרינן לעיל, הג"ה תמ"ש, ולי נראה כו'. ותיבות הג"ה תמ"ש, הוא ר"ת תוס' מורינו שמואל, והיינו מהרשב"ם, עי' בהגה' מהריעב"ץ. והחילוק בין פי' ראשון לפי' שני, דלפי' ראשון הטעם משום היזק ראייה, ולפי' שני הוא משום מזיק ממש, שעיי"כ נשמר מהיזק בני אדם ומבעלי חיים שלא יכנסו שם. ויש כאן כמה פירושים בראשונים ונלפרש

23. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף ד עמוד ב

יא] המקיף את חבירו משלש רוחותיו –

א. נחלקו הראשונים על איזה היקף מיירי. שיטת רש"י [ב"ק כ ב] והרמב"ם [שכנים ג - ג] שמירי בגדר שבין המקיף לניקף. ולפ"ז בעינן היקף משום היזק ראייה, עיין להלן].

התוס' בב"ק חולקים ומפרשים שמירי בגדר מבחוץ בין רשות המקיף לרשות הרבים. ולפ"ז אין ההיקף משום היזק ראייה, אלא משום שן ורגל הבאים מרשות הרבים [רמב"ן ורשב"א ור"ן].

ר' יונה כתב שבסוגין חזר בו רש"י ומפרש במחיצות החיצוניות. מיהו מלשון רש"י לפנינו, כתב בש"ר נחום [אות עב], מבואר שמירי במחיצות הפנימיות, מדהוצרך לומר שלא מחייבים אותו מפני שמירי בבקעה שלא נהגו לגדור [מפני היזק ראייה] ולכן ליכא חיובא לגדור. הרשב"א והריטב"א כתבו שרש"י מבאר שמירי בינו לבין חבירו, כיון שבמשנה הקודמת [ב א] מיירי על גדרות בינו לבין חבירו. הנ"י כתב ששני הפירושים נכונים. התוס' בב"ק והראשונים כאן מקשים על רש"י שתי קושיות. א. הגמ' בב"ק אומרת שאם גדר הרביעית חייב משום שחשיב זה נהנה וזה לא חסר [כלומר המקיף אינו חסר]. ולפי רש"י למה חשיב לא חסר, הרי רק מחמת הניקף הוצרך המקיף לעשות הגדר הזה.

ב. הגמ' בב"ק אומרת שהמקיף טוען אתה גרמת לי היקיפא יתירא, ואם מיירי בגדר שבין מקיף לניקף, אין זה רק היקיפא יתירא, אלא כל ההיקף הוא מחמת הניקף. ולכן פירשו שמירי בהיקף שסביב לשדות המקיף לרה"ר, שמחמת השדה האמצעי נעשה ההיקף גדול יותר ולכן נקרא היקיפא יתירא.

ב. הרמב"ן והריטב"א והרשב"א והר"ן כאן מתרצים קושית תוס' על רש"י [למה לא חשיב חסר], שמירי בבקעה שלא נהגו לגדור, ולכן ההוצאה שהוציא המקיף כדי שינצל מהיזק ראייה אינו נחשב לחסר מחמת הניקף, שהרי בבקעה היזק ראייה לא נחשב להיזק, [ומה שהניקף נהנה שהגדר מונע היזק דשן ורגל מרה"ר, לענין זה לא היה למקיף חסרון, שהרי למנוע היזק מרה"ר המקיף צריך לעשות גדר מבחוץ].

עוד מתרץ הרמב"ן דלא חשיב מקיף חסר כיון שעשה ההיקף לצורך עצמו שלא יהא ניזוק ולא עשה לצורך הניקף. והתוס' שהקשו ס"ל כיון שהכל נעשה מחמת חבירו אין זה מדת סדום לתבוע ההנאה והוי בגדר חסר [וכ"כ הברכ"א].

וראית תוס' השניה, דהיה לגמ' לומר את גרמת לי כל ההיקף, דהיקיפא יתירא משמע שרק גרם ליה להרבות, מתרצים ר' יונה והרשב"א והריטב"א והר"ן שמסתמא כבר גדר המקיף בינו לבין רה"ר קודם שגדר בינו לבין חבירו, ולכן קאמר אתה גרמת לי הקיפא יתירא, כלומר היקף נוסף לבד מההיקף הראשון שסביב לרה"ר. וכן משמע מלשון רש"י בב"ק [ד"ה הקיפא] שפירש היקיפא יתירא שאילולא שמעון [הפנימי] היה סגי לראובן [החיצוני] במחיצות החיצוניות.

ג. הרמב"ן ור' יונה והרשב"א מקשים שהניקף יכול לטעון שאינו רוצה לשלם עבור המחיצות החיצוניות, כיון שאפשר שלמחר ארצה לעשות מחיצה ביני ובינך ולא יהיה לי צורך במחיצות החיצוניות. גם הריטב"א מקשה כן, ומביא מזה ראיה לרש"י שהדיון על המחיצות הפנימית שבין מקיף לניקף.
א. הרמב"ן מתרץ שאינו נאמן לטעון כך, כיון שמירי במקום שלא נהגו לגדור.
ב. ר' יונה כתב, דבאמת אם יטען כך יהיה פטור לשלם, ומירי באופן שלא טען כן.
ג. הרשב"א מתרץ שהניקף יכול לעשות תנאי עם המקיף שאם אח"כ יגדור ביניהם, יחזיר לו המקיף מה ששילם עבור המחיצות החיצוניות, וכל זמן שעדיין לא גדר בינו לבין המקיף חייב לשלם כיון שכעת נהנה מהמחיצות הפנימיות.

24. סוכת דוד

מג) והנה מהראשונים הנ"ל הרמב"ן ונמו"י משמע דהחוב כאן הוא מדין יורד ומשביח בשדה חבירו העשוי ליטע, ועיין הגהות חו"י על הרי"ף שהקשה וכי ניחא לי מה הוי והלא זה לצורך עצמו עשה ולא הי' צריך להרבות בהוצאה עבורו (דהא הם מפרשים שעשה בינו

25. שעורי ר' דוד מסכת בבא בתרא דף ד עמוד ב

קלט) כשגדר מקיף, חיובו מדין יורד, וגדר ניקף, משום דגלי דעתיה, ונפק"מ בשלישית מתני' אם עמד וגדר את הרביעית, מגלגלין עליו את הכל.

כתב הרמב"ם (בפ"ג מהלכות שכנים ה"ג) דאם גדר לו (המקיף) רוח רביעית וכו', מגלגלין עליו את הכל, ונותן חצי ההוצאה שהוציא זה בארבע הרוחות וכו', וכן אם הניקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית, הרי גילה דעתו, ונותן חצי ההוצאה של שלש רוחות. והיינו דפסק דלא שנא עמד מקיף, ל"ש עמד ניקף, לעולם חייב. וצ"ב שהרי הרמב"ם עצמו (שם) פירש הטעם דבגדר הניקף רוח הרביעית, נותן חצי ההוצאה של שלש רוחות, משום דע"י שגדר הניקף גלי דעתיה דניח"ל, ומשמע דבלאו טעמא דגלי דעתיה דניחא ליה אינו חייב. וקשה דהא רק בגדר ניקף איכא גלוי דעת דניחא ליה, וא"כ איך פסק דגם בגדר המקיף ג"כ מגלגלין עליו את הכל, אף על גב דהניקף לא גלי דעתיה דניח"ל.

וכתבו בזה, דבאמת הם ב' חיובים נפרדים, דכשגדר מקיף מה שחייב לשלם הוא מדין יורד, שהמקיף השביח לו שדהו, משא"כ כשגדר הניקף אז חיובו משום דגלי דעתיה דניח"ל, והוי כמי שהוציא הוצאות על פיו, שהוא חיוב מצד עצמו, לא רק מדין יורד.

ונפ"מ אם גדר את השלישית ולא הרביעית, דמדין יורד הרי לא השביח לו כלל, דלכן כשגדר המקיף את השלישית אינו חייב, אבל אם גדר הניקף גלי דעתיה דניח"ל, והוי כהוציא הוצאות על פיו, ועדיין צ"ב כ"ז בלשון הגמ', ועיין מה שהאריכו בזה.

1. דף על הדף מסכת בבא בתרא דף ד עמוד ב

במשנה: המקיף את חברו כו' ואם עמד וגדר הרביעית מגלגלין עליו את הכל. והטעם הוא שבזה גילה דעתו למפרע שניחא לי' בכל מה שעשה חברו.

במגילה (ז' ע"א) איתא הרבה דרשות שמגילת אסתר ברוה"ק נאמרה, ושמאל אמר שנאמר "קימו וקיבלו" קימו למעלה מה שקיבלו למטה. ומסיק הגמ' דכולהו אית להו פירכא, לבר מדשמאל דלית לי' פירכא.

והקשו שם בתוספות דאכתי גם לשמאל קשה, שהרי בשבת (פ"ח ע"א) דרשו מאן ש"הדר קבלוה בימי אחשורוש", אף על פי שבמתן תורה - כפה עליהם הר כגיגית.

ותירץ הגר"א ששני הדברים אלה משלימים אחד בשני, שכמו שמבואר כאן שאם הוסיף וגדר רוח רביעית, אז חייב להשתתף בכל הד' רוחות, שזהו גילוי דעת למפרע שניח"ל בכל מה שגדר חברו מקודם, כמו כן כאן כאשר בימי אחשורוש "קימו למעלה מה שקיבלו למטה" מה שהוסיפו עליהם עוד מצוה - קריאת המגילה ומצות פורים, בזה נתגלה דעתם למפרע, דניחא להו בכל התרי"ג מצות שקיבלו בהר סיני, וקיבלום עליהם מאהבת הנס. (מאור הגדול מגילת אסתר)

במשנה אבות (פ"ד מכ"ב) שנינו: על כרחך אתה נוצר, ועל כרחך אתה נולד, וע"כ אתה חי, וע"כ אתה מת, וע"כ אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני ממ"ה הקדוש ברוך הוא.

והקשו להגר"א כיון שבע"כ אתה נוצר וכו' למה יתן דין וחשבון לפני ממ"ה, הא הרי זה דומה למי שהכריח א' להיות לו למנהל חשבון, והלה צוות שאינו יודע, ולסוף השנה מכהו הבעה"ב על שאין החשבונות תואמים, והוא צוות בצדק שמלכתחילה לא רצה לקבל עליו דבר זה בהיותו יודע שזהו נשגב מיכלתו וחכמתו.

והשיב ע"ז הגר"א שהלא כאן אנו רואים שאם גדר הרביעית מגלגלין עליו את הכל, לפי שגילה דעתו דניחא לי' בהכל, וזהו גוף כוונת המשנה אמנם "בע"כ אתה נוצר, ובע"כ אתה נולד, ובע"כ אתה חי", אבל הלא "בע"כ אתה מת" וכל חולה בהיותו מוטל על ערש דוי יעשה הכל שיצילוהו מן המות, וכל אשר לו יתן בעב נפשו, ולכן בזה הוא מגלה דעתו שניח"ל במה שנוצר ונברא, ולכן "בע"כ אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני ממ"ה הקדוש ברוך הוא". (המאור הגדול מס' אבות)

ועיין שם עוד שעד"ז אמר הגר"א שמי שטרוד בעיסוקיו כל ימי החול, ובשבת שי"ל רוח ומנוחה, הוא מנצל כל היום לעסק בתורה, אז מגלגלין עליו את הכל, ונחשב עסק כל השבוע כתורה, שהרי בזה גילה דעתו, שלולא טירדת פרנסתו, הי' עוסק כל השבוע בתורה.

בגליוני הש"ס כותב, שראה בספר אחד שמדקדק מכאן, דאם עמד ניקף וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, כמו כן כנ"ל מי שמבטל תורה בזמן שיש לו פנאי ללמוד, יצטרך ליתן דין גם על הזמן שאין לו פנאי. ובגליוני הש"ס מסמיך לכך מה שאיתא בירושלמי (כתובות פ"ה ה"ח), דאם מרדה קודם שנעשית נדה, פוחתת מכתובתה גם בימי הנדה.

העיר כאן הגאון ר' יצחק דוד אלטר שליט"א:

וע"ע בתורתך שעשועי לכ"ק אאמו"ר זצ"ל פ' ויצא שיישב לפי"ז מה שאמרו שנענש יעק"א בכ"ב שנים שפירש מאביו והק' במהרש"א שהרי הי' זה במצות אביו קום לך פדנה ארם, אלא דכיון דהתמהמה אחר שנשא נשיו עוד ו' שנים הוי כעמד ניקף וגדר הרביעית דגלו דעת' דניח"ל א"כ גם אותן י"ד שנים שהי' לצורך נשואיו נענש עליהם.